CONFERENCE BOOK

EGE
14TH INTERNATIONAL CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES
DECEMBER 23 - 29, 2025
IZMIR

Cilt 2

ISBN : 978-625-5694-64-5
Academy Global Publishing House

EGE 14TH INTERNATIONAL CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES
DECEMBER 23 - 29, 2025
IZMIR

Edited By
DR. AMANEH MANAFIDIZAJI

Issued: 30.12.2025
ISBN: 978-625-5694-64-5

ASSOCIATION & ACADEMIC INCENTIVES :
In the conference 684 papers have been presented by Turkish participants and 707 papers by foreign participants.
Members of the organizing committees of the conference perform their duties with an "official assignment letter"

All rights of this book belong to Academy Global Publishing House
Without permission can't be duplicate or copied.
Authors of chapters are responsible both ethically and juridically.
Academy Global–2025©

ISBN NR: 978-625-5694-64-5

TEŞBİHLERİ AÇISINDAN YAHYÂ B. SELÂME EL-HASKEFÎ'NİN ŞİİRLERİ*

Doç. Dr. Halil AKÇAY
Mardin Artuklu Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
halilakcay@artuklu.edu.tr - 0000-0002-1671-5073

Yahya AKÇAY
Mardin Artuklu Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
akcayyahya933@gmail.com - 0009-0006-9879-2991

ÖZET

Bu çalışmada Yahyâ b. Selâmeel-Haskefî'nin şiirlerinde teşbih konusu ele alınmıştır. Ebu'l-Fadl Mu'îduddîn Yahyâ b. Selâme, hicri 6. yüzyılın Hasankeyfli âlimlerindendir. Gerek yazdığı risalelerde gerekse yazdığı şiirlerde Haskefî'nin edebî yönünün güçlü olduğu anlaşılmaktadır. Şiirleri muhteva yönünden olduğu gibi retorik açısından da dikkate değerdir. Şiirlerinde zühd, Allah'a yönelme, ahireti hatırlama, dünya hayatının geçiciliği gibi dini konular yoğun bir şekilde işlenirken özellikle Resulullah'a (s.a.v.) ve Ehl-i beyt'e yazdığı methiyeleri meşhurdur. Onun özellikle Hz. Hüseyin'e yazdığı şiirlerdeki teşbihleri dikkate değerdir. Çalışmada dönemin edebiyat sahasında önemli bir şahsiyet olan Haskefî'nin hayatı ve yaşadığı çevre ele alındıktan sonra kaynaklarda geçen şiirleri dikkate alınarak teşbihleri ortaya konmuştur. Bu doğrultuda teşbih kavramı ve teşbihin çeşitleri hakkında bilgi verildikten sonra Haskefî'nin öne çıkan teşbih örnekleri değerlendirilecektir. Onun şiirleri, hem Arap edebiyatında teşbihin işlevini gösterdiği, hem de 6. yüzyıl İslâm kültür dünyasının zihniyetini yansıtması bakımından dikkate değer bir malzeme sunduğu, çalışmanın ortaya koyduğu önemli sonuçlarındandır.

Anahtar Kelimeler: Arap Edebiyatı, Belagat, Şiir, Teşbih, Haskefî.

1. GİRİŞ: YAHYÂ B. SELÂME EL-HASKEFÎ'NİN YAŞADIĞI DÖNEM

Yahyâ el-Haskefî, 460/1067 yılında Siirt ili Eruh ilçesine bağlı Tanza kasabasında doğduğunda bölgeye Mervaniler hâkimdi. Bir Kürt aşireti olan Hamîdiyye'ye mensup Bâz b.

* Bu çalışma, TÜBİTAK 2209-a öğrenci projesi kapsamında desteklenmiştir.

ISBN NR: 978-625-5694-64-5

Dostık'in kurduğu Mervaniler, 372-478/983-1085 yılları arasında Meyyâfârikîn (Silvan) merkezli Kuzey Mezopotamya gibi stratejik bir coğrafyada kurulmuş devlettir.[1] Mervâniler'in hâkimiyet alanı Diyarbakır (Âmid), Erzen, Meyyâfârikîn (Silvan), Nusaybin, Cizre, Tûr Abidîn, Hasankeyf, Urfa ve Van gölünün kuzeydoğusundaki Ahlât, Malazgirt ve Erciş topraklarına kadar uzanıyordu.[2] Mervaniler hanedanlığı, kurulduğu stratejik konumuna binaen Arap komşu devlet ve hanedanlıklarıyla, Bizans İmparatorluğuyla ve Selçuklularla denge siyaseti güderek bir asır kadar varlığını devam etmeyi başarmıştır.

Çalışmamıza konu olan Haskefî'nin Mervaniler dönemi hayatı Nizâmeddîn Nasr'ın hükümdar olduğu döneme denk gelmektedir. Nizâmeddîn Nasr, babası Nasruddevle'nin 453/1062 yılında ölmesinden sonra kardeşi Said'i taht kavgasında mağlup edip devletin başına geçmiştir.[3] Nasr'ın tahta geçişinden 10 yıl sonra Anadolu kapısının Türklere açıldığı Malazgirt savaşı meydana gelmiştir. Bu savaşta Nizâmeddîn, babası Nasruddevle'nin Selçuklular'la uyguladığı ittifak politikasını devam ettirerek on bin kişilik bir orduyla Selçuklular'a destek vermiştir.[4]

Nizâmeddîn'nin dönemi, Mervanilerin yükseliş dönemiydi. Adil, güzel ahlaklı ve halka ihsanı bol bir hükümdar olarak onun döneminde devletin refah seviyesi yükseldiği gibi bölgenin kültürel dokusuna da büyük katkıları olmuştur. Hatta kaynaklara göre Meyyâfârikîn ve çevresi kültürel ve şehir imarı yönleriyle Nizâmeddîn döneminde en yüksek seviyeye ulaşmıştır. Nitekim Meyyâfârikîn ve Âmid (Diyarbakır) şehri surlarına yeni burçlar ilave etmiş, Dicle Nehri üzerinde günümüzde On Gözlü Köprü olarak bilinen köprüyü inşa ettirmiştir. Yine günümüzde Dağkapı olarak bilinen kapıyı da o yaptırmıştır.[5]

Nizâmeddîn'nin 472/1080 yılında ölmesiyle birlikte başa geçen Mansûr'un kötü yönetimi sonucunda Mervanilerin çöküşü başlamış ve nihayet beş yıl sonra 477/1085 yılında Selçuklu sultanı Melikşah, Mervani Devletini Selçukluların hâkimiyetine almıştır.[6] Meyyâfârikîn'de Selçukluların hâkimiyeti başladığında Yahyâ el-Haskefî henüz 18 yaşındaydı. Melikşah'ın 484/1092'de vefatından sonra Meyyâfârikîn, Artukoğulları'nın idaresine geçmiş ve Haskefî'nin 551/1156 yılında vefatına kadar Artukoğulları'nın hâkimiyeti devam etmiştir.

Meyyâfârikîn, özellikle Mervânî hükümdarların teşviki ve gayretleri neticesinde ilmî ve edebî sahalarda koşullar uygun hale gelmiş, bu sayede Mervani devletinin hâkimiyeti altında

---

[1] Ahmed b. Yûsuf b. 'Alî el-Ezrak el-Fârikî. *Târîhu'l-Fârikî*. Thk. Bedevî 'Abdullatîf 'Avad (Kahire: B.y., 1959), 49.

[2] Ebu'l-Hasen 'Alî İbnu'l-Esîr el-Cezerî. *el-Kâmil fi't-târîh* (Beyrut: Dâru'l-kutubi'l-'ilmiyye, 1987), 7/366, 368, 395, 396, 397.

[3] İbnu'l-Ezrak, *Târîhu'l-Fârikî*, 178-181; Yusuf Baluken, "Mervânîler Devrinde Dinî Gruplar Arasındaki Münasebetler", *Yüksek Lisans Tezi*, Yüzüncü Yıl Üniversitesi SBE, Van 2010, 29-30.

[4] Sıbt İbnu'l-Cevzî Yûsuf b. Kızoğlu, *Mir'âtu'z-zamân fî tevârîhi'l a'yân*. Thk. Muhammed Enes el-Hınn, Kâmil Muhammed el-Harrât (Beyrut: Dâru'r-Risâleti'l-'âlemiyye, 2013), 19/235-236; Ahmet Eyer, "Kurdên Merwanî dı Tarîxu Meyyafaıqîn a Îbnu'l-Ezreq de", *Yüksek Lisans Tezi*, Mardin Artuklu Üniversitesi Yaşayan Diller Enstitüsü, Mardin 2016, 63-64.

[5] İbnu'l-Ezrak, *Târîhu'l-Fârikî*, 199-200; Baluken, *Mervânîler Devrinde Dinî Gruplar*, 30.

[6] İbnu'l-Ezrak, *Târîhu'l-Fârikî*, 206-211; Baluken, *Mervânîler Devrinde Dinî Gruplar*, 30-32.

ISBN NR: 978-625-5694-64-5

bulunan şehirler ilim ve edebiyat erbabının akınına uğramıştır. Nitekim Ebû ‘Abdillâh el-Kazerûnî, Ebû Mansûr Muhammed b. Şâzân et-Tûsî, Ebû İshâk İbrâhîm b. ‘Alî b. Yûsuf eş-Şîrâzî, Ebu’l-Ganâim Muhammed b. Ferec el-Fârikî gibi fakihlerin yanında[7] Hibetullâh b. Suleymân ed-Deyyâl el-Cezerî, ‘Abdul‘azîz b. Ahmed el-Kettânî (ö. 466/1074) ve Ebu’l-Kâsım b. Ebî Ya‘lâ (ö. 469/1077) hadis âlimleri de Meyyâfârikîn’de zikre değer şahsiyetlerdir.[8]

Kadı Ebu’l-Feth Ahmed b. ‘Alî el-Cezerî (ö. 492/1098), kadı ve fakih Ebû ‘Alî Hasen b. Sa‘îd el-Kureşî (ö. 544/1149), kıraat âlimlerinden Vehbân b. Halîfe el-Cezerî, Ebu’l-Kâsım Yûsuf b. ‘Alî el-Huzelî, Ebû Mansûr Sa‘îd b. Ahmed el-Cezerî ve Ebû Bekr Muhammed b. ‘Alî el-Âmidî, Mervaniler döneminde ilmî faaliyetlerde katkıları bulunan âlimlerden sadece birkaçıdır.[9]

Seyfuddevle’nin ünlü hatiplerinden İbn Nubâte el-Hatîb el-Fârikî (ö. 374/984),[10] İbn Artuklu tarihçisi İbnu’l-Ezrak (ö. 577/1181),[11] Şemsuddîn ez-Zehebî (ö. 748/1348)[12] gibi âlimler ise İslam kültür tarihine katkılarıyla ön plana çıkmışlardır.[13]

Tıp ilmindeki yetkinliğiyle meşhur olmuş Buhtişû ailesinin son üyelerinden Cibrâîl b. ‘Ubeydullâh (ö. 396/1006) ve oğlu ‘Ubeydullâh b. Cibrâîl (ö. 450/1058) ile Ebû Mansûr b. ‘Îsâ el-Fârikî, Mitrân Nasîbîn, İbn Butlân (ö. 458/1066) ve Ebû Sâlim en-Nasrânî gibi isimler de Meyyâfârikîn’de tabiplik yapan bazı önemli isimlerdir.[14]

Mervânî hükümdarlardan Ahmed b. Mervân’ın veziri Ebu’l-Kâsım el-Hasen İbnu’l-Mağribî (ö. 418/1027),[15] Mervanilerin saray şairlerinden Ebû ‘Abdillâh el-Huseyn el-Kurdî el-Beşnevî (ö. 465/1072), Şerhu’l-luma‘’ın müellifi İbn Esed el-Fârikî (ö. 487/1094)[16] ve çalışmamıza da konu olan Yahyâ el-Haskefî (ö. 551/1156), ise dil, edebiyat ve şiir alanında öne çıkan isimlerdir.

---

[7] İbnu’l-Ezrak, *Târîhu’l-Fârikî*, 162-164; Yusuf Baluken, “Şafiiliğin Kuzey Mezopotamya’da Yayılmasında Mervânîler’in Rolü”, *Uluslararası İmam Şafiî Sempozyumu*, 7-9 Mayıs 2010, 6.

[8] Bk. Yusuf Baluken, “Mervaniler Devrinde Cizre”, *Uluslararası Bilim Düşünce ve Sanatta Cizre Sempozyumu*, İstanbul 2012, 63-65.

[9] Bkz. Baluken, “Mervaniler Devrinde Cizre”, 63-65.

[10] İbn Nubâte için bkz. Bkz. Hulusi Kılıç, “İbn Nübâte el-Hatîb”, *DİA* (İstanbul: TDV Yayınları, 1999) 20/232-233; Ahmet Gemi, “Silvanlı Ünlü Hatip İbn Nübâte ve Hutbeleri”, *Şarkiyat Uluslararası Sosyal Bilimler Kongresi*, 14-17 Eylül 2017, 493-497.

[11] Bk. Ahmet Savran, “İbnü’l-Ezrak el-Fârikî”, *DİA* (İstanbul: TDV Yayınları, 2000), 21/34-35.

[12] Bk. Tayyar Altıkulaç, “Zehebî”, *DİA* (İstanbul: TDV Yayınları, 2013), 44/180-188.

[13] Mehmet Mahfuz Söylemez, “Meyyâfârikîn (Silvan) Tarihi Üzerine Notlar”, *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı: 20, Yıl: 2009, 244-247.

[14] Ali Bakkal, “İslam Tarihinde Tıbbın Gelişmesi ve Silvan’da Tıp”, *Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Yıl: 18, Sayı: 30, Temmuz Aralık 2013, 24-35.

[15] Şemsuddîn Muhammed b. Ahmed ez-Zehebî, *Târîhu’l-İslâm ve vefeyâtu’l-meşâhîri ve’l-a‘lâm.* Thk. ‘Umer ‘Abdusselâm Tedmurî (Beyrut: Dâru’l-kutubi’l-‘Arabî, 1993), 27/394-395.

[16] Yâkût el-Hamevî, *Mu‘cemu’l-udebâ’*. Thk. İhsân ‘Abbâs (Beyrut: Dâru’l-Garbi’l-İslâmî, 1993), 1/841. Ayrıca bkz. Recep Dikici, “Fârikî”, *DİA* (İstanbul: TDV Yayınları, 1995), 12/167-168; Ahmet Tekin, “Meyafarkin Âlimlerden İbn Esed el-Farikî ve el-İfsâh fî Şerhi Ebyâti Muşkileti’l-İ’rab Adlı Eseri”, *Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2018/2, cilt: IX, sayı: 20, 407-420.

ISBN NR: 978-625-5694-64-5

1. Yahyâ b. Selâme el-Haskefî'nin Hayatı ve İlmî Yönü

1.1. Adı ve Nisbesi

Adı Yahyâ olup künyesi, lakabı ve nisbesiyle birlikte tam adı Ebu'l-Fadl Mu'îduddîn Yahyâ b. Selâme b. el-Hasen b. Muhammed el-Haskefî'dir.[17] Şairin Haskefî nisbesi, günümüz Batman ili Hasankeyf ilçesinden gelmektedir. Şairin çocukluğu burada geçtiği için el-Haskefî olarak anılmıştır. Bu çalışmada daha çok Yahyâ el-Haskefî ya da sadece coğrafi nisbesiyle Haskefî olarak zikredilecektir.

1.2. Doğumu ve Ailesi

Yahyâ el-Haskefî, 460/1067 yılında Siirt ili Eruh ilçesine bağlı Tanza kasabasında doğmuştur.[18] Bu tarihte burası Diyarbekir'e bağlıydı. Hicrî 359 yılında Tanza'da veya 553 yılında Meyyâfârikîn'de doğduğu da belirtilmiştir.[19]

Haskefî'nin ailesi hakkında babasının Selâme olduğu dışında kaynaklarda her hangi bir bilgi verilmemektedir.

1.3. İlim Tahsili ve İlmî Yönü

Haskefî, Kur'an okuma ve temel dini bilgilerden oluşan ilk tahsilini Hasankeyf'te aldıktan sonra Bağdat'a gitmiştir. Bağdat'ta muhtelif hocaların ilmî ve edebî ders halkalarına katılmıştır. Şafiî mezhebinin büyük âlimlerinden Ebû Zekeriyyâ Hatîb et-Tebrîzî, Haskefî'nin en önemli hocasıdır. Onun yanında Şafii fıkhının yanında edebiyat derslerini aldığı belirtilmiştir. Nitekim bazı şiirlerini ve edebî yazılarını Tebrîzî'ye okur, ondan değerlendirmeler talep ederdi. Tebrîzî de "*Haskefî bana kulaklara izin istemeden giren şeyler okudu.*" diyerek onun şiirlerini ve yazılarını takdir etmiştir. Haskefî, ilim tahsilini bitirene kadar Bağdat'ta kalmıştır. Bağdat'ta ilim tahsilini bitirdikten sonra Meyyâfârıkîn'e gelmiştir. Burada fıkıh, belagat, hitabet, kitabet ve şairlik yönleriyle dikkat çekmiştir.

Kaynaklar, Yahyâ el-Haskefî'nin Şafii mezhebinde iyi bir fakih olduğunu belirtmişlerdir. Büyük Şafiî fakihlerinden Ebû Zekeriyyâ Hatîb et-Tebrîzî'nin öğrencisi olması ve Meyyâfârıkîn'de baş müftülük görevine getirilmesi bunu açıkça göstermektedir.

Haskefî'nin hatiplik yönünün güçlü oluşu da kaynakların ön plana çıkardığı özelliğidir. Nitekim nisbelerinden biri de *el-Hatîb*'dir. Bu özelliğiyle Meyyâfârıkîn'de baş müftülüğün yanında hatip olarak da görev yapmıştır. Kaynaklarda Yahyâ el-Haskefî'nin medreselerde verdiği derslerle birçok öğrenci de yetiştirdiği belirtilmiştir. *el-Ensâb*'ın müellifi ve Haskefî'nin

[17] Cemâluddîn Ebu'l-Ferec 'Abdurrahmân İbnu'l-Cevzî, *el-Muntazam fî târîhi'l-mulûki ve'l-umem*. Thk. Muhammed 'Abdulkâdir 'Atâ, Mustafâ 'Abdulkâdir 'Atâ, Dâru'l-kutubi'l-'ilmiyye, Beyrut 1992, XVIII, 128; İbnu'l-Esîr, *el-Kâmil fi't-târîh*, IX, 255; Zehebî, *Târîhu'l-İslâm*, XXXVIII, 71.

[18] Ebû Sa'd 'Abdulkerîm b. Muhammed es-Sem'ânî. *el-Ensâb.* Thk. 'Abdurrahmân b. Yahyâ el-Mu'allimî el-Yemânî (Haydarabad: Dâiretu'l-ma'ârifi'l-'Usmâniyye, 1977), 4/175.

[19] es-Seyyid Muhsin el-Emîn, *A'yânu'ş-Şî'a.* Thk. Hasen el-Emîn (Beyrut: Dâru't-te'âruf, 1983), 10/296.

ISBN NR: 978-625-5694-64-5

çağdaşı olan Sem‘ânî, Haskefî’nin bazı öğrencilerini zikrettiği gibi hangi öğrencinin ondan nerede dar aldığını da belirtmiştir. Bu da Haskefî’nin sadece Meyyâfârikîn’de değil Rakka, Belh, Nisabur gibi başka şehirlerde de tedrisat faaliyetinde bulunduğunu göstermektedir. Sem‘ânî ayrıca Haskefî’nin hicri 551 yılında ölmeden hemen önce kendisine duyduğu tüm rivayetleri kendi el yazısıyla gönderdiğini de belirtmiştir. Sem‘ânî’nin zikrettiği öğrenciler ve Haskefî’den ders aldıkları yerler şunlardır:[20]

İbû ‘Abdirrahmân b. Usâme en-Nasîbî Bağdat’ta, Ebu’l-Hasen ‘Alî b. Mes‘ûd el-İs‘irdî Rakka’da, Ebu’l-Hayr Selâme b. Kayser ed-Darîr Kal‘tu C‘aber’de, Hıdır b. Servân ed-Darîrî Belh’te, Sâ‘id b. Fadâil el-Menbicî Nisabur’da ders almıştır.

Ebu’l-Fadl el-Haskefî’nin günümüze ulaşmamış bazı eserlerinden bahsedilmiştir. Bunlar *‘Umdetu’l-iktisâd fi’n-nahv, el-Murâdifât fi’l-Kur’ân*, risalelerinden oluşan Dîvânu’r-resâil ve kasidelerinden oluşan divanıdır. Ancak divanı tam olarak günümüze ulaşmasa da kaynaklar onun şiirlerinden çoğunu nakletmiştir. Kaynaklarda Haskefî’ye ait 50’den fazla şiir bulmak mümkündür.[21]

Sem‘ânî, “el-Ensâb” adlı eserinde ve Şii âlim Muhsin el-Emîn, *A‘yânu’ş-Şî‘a* adlı eserinde Yahyâ el-Haskefî’yi gulât-ı Şîa’dan saymıştır. Bunu Haskefî’nin yazdığı yüz beyitlik bir şiirine dayandırmışlardır. Onun biyografisini veren bazı kaynaklar da gulât olmasa da onu Şîa’dan saymışlardır. Ancak bu şiiri incelendiğinde ehl-i beyte olan sevgisini dile getirdiği, onları dinin temellerini atan ve kendisi için Allah’a vesile olacak kimseler olarak methettiği görülmüştür. Şiirde ayrıca kendisini Râfızî ya da Hâricî olarak düşünülmemesini vurgulamıştır. Buradan yola çıkarak Haskefî’yi bırakın gulât-ı Şîa’dan normal bir Şîa taraftarı olarak dahi görmek mümkün görünmemektedir. Nitekim aynı şiirin bir beytinde Peygamberimiz (s.a.v.) ve dört halifesini Allah’ın en faziletli şahsiyetleri olarak görmekte ve amelî mezhebinin Şâfiî olduğunu ısrarla belirtmektedir. Zaten genel olarak diğer şiirleri ve kaynakların verdiği bilgilere göre hayatı ele alındığında Haskefî’nin Şîi olduğunu ortaya koyan herhangi bir delile rastlamak mümkün değildir. Kaldı ki Haskefî’nin Selçuklu ve Artuklu gibi Şîa’ya karşı ehl-i sünnet akidesini savunan ve bunun mücadelesini veren iki devletin hâkimiyet kurduğu Meyyâfarikîn gibi önemli bir merkezde müftülük görevine getirilmiş olması da onun Şîîliğini savunan kaynakların delillerini zayıflatmaktadır.

1.4. Vefatı

Haskefî, 551/1156 yılında yılında Meyyâfârıkîn’de vefât etmiş ve yine burada defnedilmiştir.[22]

2. Edebî Yönü

[20] Sem‘ânî, *el-Ensâb*, 4/174-175.
[21] Hayatı, şiirleri ve risaleleri için bk. el-‘İmâd el-İsfahânî, *Harîdatu’l-kasr ve cerîdetu’l-‘asr.* Thk. Şukrî Faysal (Dimaşk: el-Mata‘atu’l-Hâşimiyye, 1959), 12/471-540.
[22] Sem‘ânî, *el-Ensâb*, 4/175.

ISBN NR: 978-625-5694-64-5

Gerek yazdığı risalelerde gerekse yazdığı şiirlerde Haskefî'nin edebî yönünün güçlü olduğu anlaşılmaktadır. Şiirleri retorik açıdan olduğu gibi muhteva yönünden de dikkate değerdir.

Yahyâ el-Haskefî'nin şiirlerinde zühd, Allah'a yönelme, ahireti hatırlama, dünya hayatının geçiciliği gibi dini konular yoğun bir şekilde işlenirken özellikle Resulullah (s.a.v.) ve Ehl-i beyt'e yazdığı methiyeleri meşhurdur. Örneğin yaklaşık yüz beyitten oluşan bir şiirinde Ehl-i beyt'e olan sevgi, muhabbet ve bağlılığını ifade etmiştir.

3. Teşbih

Bu başlıkta teşbih kavramının sözlük ve ıstılah anlamı verilecek, teşbihin çeşitleri örnekleriyle verilecek.

4. Haskefî'nin Şiirlerinde Teşbih

Burada Haskefî'nin şiirlerinde tespit edilen teşbihlere dair değerlendirmeler yapılacaktır: Kim neye benzetilmiş, benzetme yönleri, hangi teşbih kısmına girdiği

1. أقول وربّما نفعَ المَقالُ – إليك سُهَيْلُ إذ طَلَعَ الهلالُ

2. تُكاثرني بآلات المعاني – وكيف يُكاثر البحرَ الهلالُ

3. أتطمَعُ أن تنال المجدَ قبلي – وأنّى تَسْبِقُ النُّجْبَ الهلالُ

4. وَتَبْسِمُ حين تُبصِرُني نِفاقاً – وَشَخْصي في جَوانِحِكَ الهلالُ

5. وتُبْطِنُ شِرَّةً في لِينِ مَسٍّ – كما لانت مع اللَّمس الهلالُ

6. كأنّ وُجوههم في ذُلّ مَثْوَى – وفَرطِ صَلابةٍ فيها الهلالُ

7. وأعراضاً أُذِيلَتْ للأهاجي – كما يبدو على القِدَم الهلالُ[23]

1. Diyorum ki, ey Süheyl yıldızı, belki de bu söz sana bir fayda sağlar, hilal doğduğunda.

2. Bana söz sanatlarıyla övünüyorsun, tabi çoklukta hilal denizle nasıl yarışabilir ki!

3. Benden önce yüceliğe mi ulaşmayı arzuluyorsun? Hilal nasıl asilleri geride bırakabilir?

4. Beni gördüğünde ikiyüzlüce gülümsüyorsun, oysa özüm senin kalbindeki hilaldir.

[23] Emîn, *A'yânu'ş-Şî'a*, 10/299-300.

ISBN NR: 978-625-5694-64-5

5. Nazik bir dokunuşta kötülüğü gizliyorsun, tıpkı hilalin dokunuşla yumuşaması gibi.

6. Sanki yüzleri aşağılık bir aşağılanma halindeymiş gibi ve aşırı katılıklarında hilal.

7. İtibarları ise hicve konu oldu, tıpkı hilalin eskiye doğması gibi.

Şair burada kendini Süheyl yıldızına, muhatabını ise hilale (yeni aya) benzeterek üstünlük kurmaya ve muhatabının zayıflığını, küçüklüğünü, gizli nifakını hicvetmiştir. Şaire göre muhatabın söz yarışına girmesi hicve konu olmuştur. Zira hilalin denizle yarışması imkânsız olduğu gibi, muhatap da şairle yarışamaz. Dolayısıyla şair kendini enginlikte denize benzetirken muhatabını küçüklükte hilale benzetmiştir. Ayrıca şair, muhatabının, şairin eriştiği mevkie ulaşamayacağını, hilâlin asil yıldızları geçememesini örnek vererek ifade etmiştir. Dolayısıyla şair kendini parlak yıldızlara benzetmiştir.

Yine şaire göre muhatap, şaire karşı içten değildir. Çünkü ona göre muhatabının kalbinde küçük ve eğri biçimde duran bir hilaldir. Muhatap dışarıda nazik görünür ama içinde kötülük/saldırganlık taşır. Hilâlin "dokunulunca yumuşaması" mecazî bir ifadedir; hilâl görüntüsü gözle oynayınca eğrilir, incelir. Şair ayrıca muhatabın tarafındaki insanları da hicvetmektedir. Yüzlerinin ince ve çarpık olması hilale benzetilmiştir. Ayrıca muhatabın ve yandaşlarının itibarının düşmesi, hilâlin çok inceldiği zaman neredeyse görünmez hâle gelmesine benzetilmiştir.

Şair aşağıdaki beyitlerde ise metruk mahalleri insana benzetmiştir:

1. أَقْوَتْ مَغانيهم فأقوى الجسَدُ – رَبْعَانِ كلٌّ بعد سُكْنى فَدْفَدُ

2. أسألُ عن قلبي وعن أحبابِه – ومنهمُ كلُّ مُقِرٍّ يَجْحَدُ

3. وهل تُجيبُ أَعْظُمٌ باليةٌ – أو أَرْسُمٌ دارِسةٌ مَن يَنْشُدُ

4. ليس بها إلاّ بقايا مُهجَتي – وذاك إلاّ حجَرٌ أو وَتِدُ

5. كأنني بين الطُّلول واقِفاً – أَنْدُبُهُنَّ الأشعثُ المُقَلّدُ

6. كأنّما أنواؤها خَلاخِلٌ – والمُثَّلُ السُّفْعُ حَمامٌ رُكَّدُ[24]

1. Terkedildi köşkleri ama bedenleri güçlendi - her biri yerleşimden sonra metruk kaldı.

2. Yüreğimi ve sevdiklerimi soruyorum – lakin herkes inkâr ediyor.

[24] Emîn, *A'yânu'ş-Şî'a*, 10/292.

ISBN NR: 978-625-5694-64-5

3. Çürümüş kemikler mi cevap verecek - yoksa solmuş izler mi, kim dile gelecek?

4. Orada ruhumun kalıntılarından başka bir şey yok – varsa da sadece bir taş veya bir kazık.

5. Sanki yıkıntıların arasında duruyormuşum gibi - onlara, perişan olmuşlara, taklitçilere ağıt yakıyorum.

6. Sanki yıkıntıları bilezikmiş gibi - ve kararmış yıkıntılar güvercinmiş gibi.

Şair burada terk edilen meskenleri insan bedenlerine benzetmekte, bedenlerin orada güçlendiğini ve sonrasında terk edildiğini ifade etmektedir. Metruk meskenlere soru soruyor ve cevap alamadığını ve yalnızlık duygusunu belirtmektedir. Harabeleri çürümüş kemiklere yani ölülere benzeterek ölülerin cevap veremeyeceğini, harabelerden geriye kalan taş ve kazıkları şairin ruhundan kalan kırıntılara benzediğini söylemektedir. Harabelerin başında duran ve ağıt yakan perişan adama benzeterek harabelerin etrafında esen rüzgârı kadın bileziklerinin şıngırtısına siyah taş kalıntılarını ise hareketsiz duran güvercinlere benzediğini ifade etmektedir.

Şair aşağıdaki beyitlerde ise şu benzetmeleri kullanmaktadır:

1. وَصَبْوَتِي دائمة ومُقلتي – دامِية وَنَوْمُها مُشَرَّدُ

2. أَرْعَى السُّها والفَرْقَدَيْنِ قائِلاً – ليتَ السُّها عَنَّ عليه الفَرْقَدُ

3. تلك بدورٌ في خُدورٍ غَرَبَتْ – لا بل شُموسٌ فالظلام سَرْمَدُ

4. تيَمَّني منهم غزالٌ أَغْيَدُ – يا حبّذا ذاك الغزال الأغْيَدُ

5. حُسامه مُجَرَّدٌ وَصَرْحُهُ – مُمَرَّدٌ وخَدُّه مُوَرَّدُ

6. وصُدْغه فوق احمرار خَدِّه – مُعَقْرَب مُبَلْبِلٌ مُجَعَّد

7. كأنّما نَكْهَتُه وَريقُه – مِسكٌ وخَمْرٌ والثنايا بَرَدُ

7. له قَوامٌ كقَضيبِ بانَةٍ – يهتزُّ نَضْراً ليس فيه أَوَدُ[25]

Şair bu beyitlerinde aşığın sevdiğine her zaman hasret duyduğunu ve onun için çok ağladığından gözü kızardığını ve uykusuz kaldığını ifade ettikten sonra Süha yıldızını parlaklığı

[25] Emîn, *A'yânu'ş-Şî'a*, 10/292.

ISBN NR: 978-625-5694-64-5

az olan yıldıza ve Ferkad yıldızını ise parlaklığı fazla olan yıldıza benzetmektedir. Süha yıldızı sevdiği gelmediği için karanlığı Ferkad yıldızı özlediği sevgilisinin geldiğinde karanlığın aydınlığa olacağını ifade etmektedir. Şair kadınların güzelliğinin saklı, ulaşılmaz bir güzellikte olduklarını anlatırken güzel kadınları önce aya sonra daha da yükselterek güneşlere benzetmektedir ve ulaşılmaz oldukları için çevrenin karanlık oluşunu ve kadınların ortada olmayışını etrafın karanlık olduğunu anlatmaktadır. Onların içinden bir tanesinin şairin bağlandığını ve sevgilisini de ince güzel bir ceylan olarak nitelemektedir. Ayrıca sevgilisinin yüzünün parlaklığını saraya, yanaklarını ise güle benzetmektedir. Sevgilisinin yanağındaki saç tellerini kıvrımlı olduğunu ve akrep kuyruğuna benzeterek mecaz bir anlatımla daha çekici olduğunu anlatmaktadır. Sevgilisinin nefes kokusunu misk kokusuna, tadını ise şaraba ve dişlerini ise buza benzetmektedir. Sevgilisinin bedenini ince bir ağacın dalına benzetmekte ve sallanışını rüzgâr estiğinde ince dalların hareketliliğine benzetmektedir.

Şairin benzetmelere başvurduğu bir şiirden bazı beyitler ise aşağıda verilmiştir:

1. هاتِها في نسائم الأسْحارِ – حين تَشْدُو على الغصونِ القَماري

2. مُزّة الطّعْم وهي أحلى من الشَّهْدِ – وأذكى من الكِباء القَماريّ

3. والتي حُرِّمَتْ عليك مع المي – سِر دَعْ شُرْبَها لأهل القِمار

4. فطُلوعُ الشُّموسِ عمّا قليلٍ – سوفَ يُنسيكَ غَيْبَةَ الأقمارِ[26]

Şair burada şafak vaktinde esen rüzgârın ve kumruların sesi eşliğinde şarabın ikram edilmesini istemektedir. Sabahın esintisini huzurlu bir ortama ve kumrunun sesini ise keyifli ortama benzetmektedir. İçkinin tadını baldan daha tatlı olduğunu ve kokusunu ise eski içki türlerinden kibae türünün kokusundan daha güzel olduğunu söylemektedir. Şair ayrıca içkiyi sevgilinin dudağına benzetiyor ve bu içkinin başkasına uygun olmadığını vurguluyor. Şair güneş doğduğunda ayların kaybolacağını yani ayları diğer insanlara güneşi de sevdiğine benzetmektedir.

Şair benzetmeler yoluyla meramını ifade ettiği bir başka şiiri şudur:

1. جَلَّنارٌ أم شَقيقُ – وَجْنَتاهُ أم عَقيقُ

2. وسيوفٌ أم جُفون – تلك أم خَمْرٌ عَتيقُ

3. بَرَدٌ في الفَم أمْ ثَغْ – رٌ وريقٌ أم رَحيقُ

[26] İsfahânî, *Harîdatu'l-kasr*, 12/498.

ISBN NR: 978-625-5694-64-5

4. غُصنُ بانٍ ماس في البُرْ – دَة أم قدٌّ رشيقُ

5. رَشَأٌ كلَّفني في – حُبِّه ما لا أُطيقُ

6. فكأني وهَواهُ – رِدْفُه الخصرُ الدقيقُ

Şair bu mısralarında sevgilisinin yüzündeki parlaklığı tarif edemeyeceği kadar güzel olduğu için benzetmeler yapmış ve bu parlaklığı akik taşına, gelincik ve narçiçeğine benzetmiştir. Beyitlerde sevgilinin bakışları ise çok keskin olduğundan kılıca benzetilmiş ve öldürücü mü diye sorulmuştur. Şair sevgilisinin ağız bölgesinin çok beyaz olduğunu ifade ederek onu buza, ağız kokusunu ise bal özü gibi tatlı olduğuna benzetmiştir. Vücudu o kadar ince olduğu için de yeni yeşeren (bane) ağacın dalına benzetmektedir. Ceylanın çok narin ve gözlerinin çekici olduğunu daha sonra ceylana o kadar etki altında kalmış ki gücünün yetmeyeceği bir hal alacağını söylemektedir. Mecazi bir anlatıma değinerek sevgilisinin o ince beline ithafen kendisini de o zerafete dayanamayıp aşkın peşinden sürükleyen bir aşık olduğunu ifade etmektedir.

Yahya el-Haskefî, aşağıdaki beyitlerde ise benzetmeler yoluyla sevgiliyi güzellikte ve yücelikte son derece yüksek mertebelere çıkarmaktadır:

1. فلو رامَتِ الكُومُ المراسيل شَأْوَها – لقُلنا لها كُفّي لك العَقْرُ والشَّحْطُ

2. وما يَدَّعي إسآدَها السيِّدُ عاسِلاً – بقَفْرَته لو أنّه الأطْلَسُ المِلْطُ

3. كأنَّ الفَلا طَيُّ الضمير وَخَطْوَها – مع الخَطْر خَطْرُ الوهمِ لا الوهمِ إذ يَخْطُو[27]

Şair burada sevgilisinin güzelliğinin kimsede olmadığını ve kimsenin onun güzelliğine kimsenin yaklaşamayacağını anlatmaktadır. Ayrıca hızlı koşan develerin onun peşine takılsa bile yorulup helak olacağını ifade etmektedir. Çölde gezen en asil ve yiğit adamı kaplana benzetip onun dahi sevgilisinin mertebesine ulaşamayacağını anlatmaktadır. Sevgilisinin yürüyüşünü duyguların dahi ulaşamayacağı bir hayale benzeterek ince ve zarif olduğunu ayrıca yürüyüşün tehlikeli ve etki altında kaldığını anlatmaktadır.

Haskefî'nin benzetmelere başvurduğu bir başka şiiri de aşağıda verilmiştir:

1. وَصَهْباء فاتت أن تُمَثَّلَ بالفَهمِ – أقولُ وقد رَقَّتْ عن اللَّحْظ والوهمِ

2. خُذوا عَرَضَاً يا قوم قامَ بنفسه – فقد خَرَقَ العاداتِ واسْماً بلا جسمِ

[27] İsfahânî, *Harîdatu'l-kasr*, 12/505-506.

ISBN NR: 978-625-5694-64-5

3. فقد كاد يَخْفَى كَأْسُها بضيائها – كإخفائها بالجهل مَنْقَبة الحِلمِ

4. كأنَّ الشُّعاع الأُرْجُوانيَّ فوقَه – سَنا شَفَقٍ يَنْجَاب في الليل عن نَجْمِ

5. إذا أقبلتْ ولَّى بها الهَمُّ مُدْبِراً – كما أدبر العِفْريتُ من كوكب الرَّجْم[28]

Haskefî bu beyitlerde şarabı mecaz bir anlatımla akla dahi gelmeyecek kadar bir anlamı olmayacağını ve inceliğine dikkat çekerek hayalden daha latif olduğunu ifade etmektedir. İnsanlara felsefi anlamda seslenerek kendiliğinden ortaya çıkan "araz" almalarını ve kelam diliyle de isminin olduğunu ama bedeni olmadığını söylemektedir. İlmin cahillikle gizlediğini belirterek şarabın içindeki bardağın da kendisinin parlaklığından dolayı görünmeyeceğini ifade etmektedir. Şarabın üzerindeki mora yakın rengi güneş batımına yakın olan kızıllığa ve ışığın da yıldızın parlaklığına denk olduğunu belirtmektedir. Şarap geldiğinde üzüntülerini gidereceğini ve şeytanın taşlanan yıldızdan kaçtığına benzeterek bir kurtarıcı olduğunu anlatmaktadır.

Şair aşağıdaki beyitlerde ise sevgilisinin kalbini taşa benzeterek merhametsiz olduğunu ve gözlerinin önünde sürekli onun yüzünü gördüğünü söylemektedir. Sevgilisini süslü ve güzel gözlü bir ceylana benzetmeler yapmış ve yüzünü sabahın ilk ışıklarındaki gibi yeni ve taze olduğunu anlatmaktadır. Sevgilinin üzerindeki elbiseyi güzelliği bedenini de kum tepesine benzeterek sevgilinin vücut hâlini anlatmaktadır. Sevgilinin bedenini normal bir insana benzeterek anlatmaktadır. Sevgilinin yüzünü güneşten ve aydan daha güzel olduğunu ve bir ölçüde güzelliğini yükselttiğini anlatmaktadır. Mübalağa yaparak sevgilinin tarif edilmesi zor olduğunu ve benzersiz olduğunu ifade etmektedir. Bakışları etkili olduğu için silaha, sevgilisinin yüzünden dökülen kanları ise aşk acısına benzetmektedir. Gözlerini kılıca benzeterek çok keskin ve yıkıcı olduğunu ifade etmektedir. Sevgiliye kavuşmanın mutluluğa ayrılığı ise hüzne benzetmiş. Sevgilisinin hakkında kötü konuşanlara karşı sağır ve kör olduğunu, duyularının aşığın hayatında olduğunu ifade etmektedir:

1. بأبي مَن قَلْبُه حجَرُ – وبه من ناظري أثَرُ

2. رَشَأٌ بالغُنْجِ مكتَحِلٌ – وبضَوءِ الصُّبحِ مُعْتَجِرُ

3. وبثوب الحُسنِ مُشتمِلٌ – وبِحُقْف الرمل مُتَّزِرُ

4. رِدْفُه شِرْجٌ وقامتُه – وسَط والخَصر مُختَصَرُ

5. خَضَعَتْ شَمْسُ النهار له – وتلاشى عنده القمرُ

[28] İsfahânî, *Harîdatu'l-kasr*, 12/511-512.

ISBN NR: 978-625-5694-64-5

6. ما رأينا قبله بَشَراً – تاه في أوصافه البشَرُ

7. جائرُ الألْحاظ كلُّ دمٍ – سَفَكَتْه عندها هَدَرُ

8. شَهَرَتْ أسيافَها وَمَضَتْ – فهي لا تُبقي ولا تَذَرُ

9 جنَّةُ الفِرْدوس طَلْعَتُه – والقِلا مِن دونها سَقَرُ

10. ومتى أُصغي إلى عَذَلٍ – فيه وهو السمعُ والبصرُ[29]

Aşağıdaki beyitlerde de Haskefî, meramını teşbih sanatına başvurarak dile getirmiştir:

1. انْظُرْ إلى البدرِ الذي قد أَقْبَلا – وأراك فوق الصُّبح ليلاً مُسْبَلا

2. ما بَلْبَلَ الأصْداغَ في وَجَنَاته – إلاّ ليترُكَ من رآه مُبَلْبَلا

3. يا أيّها الرَّيَّانُ من ماءِ الصِّبا – بي في الهوى عطَشُ الحُسين بكَرْبلا[30]

Şair yukarıdaki beyitlerde sevgiliyi dolunay parlaklığına benzetmiş gündüz vakitlerinde saçlarını gecenin karanlığına benzetmiş ve yüzünün önüne geçtiğini ve güzelliğini örttüğünü anlatmaktadır. Yüzündeki saç tellerinin sevgiliyi daha güzel gösterdiğini ve ona bakan kişinin Mecnun olacağını ifade etmektedir. Şair aşırı aşk içinde olduğunu susuz kaldığını ve bu susuzluğu Kerbelada Hz. Hüseyin'in susuz olduğuna işaret ettiğini söylemektedir.

Şairin teşbihler yoluyla amacını açıkladığı bir şiir de aşağıda verilmiştir:

1. له قلبٌ تهدي القلوب صَوادِياً – إليها وتَعمى عن وشيك انقلابه

2. هو اللَّيثُ إلاّ أنَّه وهو خادِرٌ – سطا فأَغاب الليثَ عن أُنس غابه

3. إذا جال أَنساكَ الرِّجالَ بظُفره – وإنْ صال أنساكَ النِّصال بنابه

4. فكم من عروشٍ ثلَّها بشُبوبه – وكم من جيوشٍ فلَّها بشبابه

5. ومن أُمَمٍ ما أُوزِعَتْ شُكرَ عَذبه – فصبَّ عليها الله سَوطَ عذابه

6. وأشهد لَمْ تسلَمْ حلاوة شُهده – لِصابٍ إليه من مَرارة صابه

[29] İsfahânî, *Harîdatu'l-kasr*, 12/512-513.
[30] İsfahânî, *Harîdatu'l-kasr*, 12/513.

ISBN NR: 978-625-5694-64-5

7. مُبيدٌ مَباديه تَغُرُّ وإنَّما – عواقبه مختومةٌ بعِقابه

8. أَلَمْ ترَ مَن ساس الممالكَ قادراً – وسارت ملوك الأرض تحت رِكابه

9. ودانت له الدُّنيا وكادت تُجِلُّه – على شُهْبِها لولا خُمودُ شِهابه

10. أَليس أتاه كالأَتِيِّ حِمامُه – وفاجأَه ما لم يكن في حِسابه[31]

Şair burada hükümdarın gücünü çekici olduğunu ve önce insanları etkileyeceğini ama gücün değişeceğini ve sonrasında insanlara zarar vereceğini bilmediğini anlatmaktadır. Hükümdarın önceden güçlü olduğunu ve aslana benzeterek doğuştan gelen bir davranış olduğunu hatta halsizlik durumundayken bile diğer hemcinslerini yenebileceğini anlatmaktadır. Saldırmaya başladığında onun pençesinin gücü insanların gücünden üstün olduğunu ve dişlerinin ise insanların kullandığı silahlardan daha üstün olduğunu anlatmaktadır. Gençlik yıllarındaki enerjisini birçok saltanat yıktığı ve orduları dağıttığından o yıllarını ateşe benzettiğini anlatmaktadır. Eski toplumların güçlü olduğu zamanlardan Allah'a şükretmediklerinden helak olacağını ifade ederek kendisinin de böyle bir durumda Allah'ın azabından (kamçı) kaçınılmaz olduğunu ifade etmektedir. Hükümdarın gücünün olduğu zamanlarda nimet (bal) olduğunu ama bedelinin (acı) olduğunu anlatmaktadır. Zalim sultanların ilk başlarda güçlerine inanarak aldandığını fakat sonunda helak olacağını anlatmaktadır. Hükümdarların en parlak döneminde daha çok aldandığını fakat bu mertebenin geçici olduğunu anlamadıklarından ölümün ve cezanın kaçınılmaz olduğunu anlatmaktadır.

2.2. Varsa İkinci Alt Başlık

SONUÇ

Bu çalışmada, Hicrî VI. yüzyılın önemli âlim ve şairlerinden biri olan Yahyâ b. Selâme el-Haskefî'nin şiirleri, özellikle teşbih sanatı ekseninde incelenmiştir. Öncelikle Haskefî'nin yaşadığı siyasî, ilmî ve kültürel ortam ele alınmış; Mervânîler, Selçuklular ve Artuklular döneminde Meyyâfârikîn'in ilmî ve edebî açıdan taşıdığı önem ortaya konmuştur. Bu çerçevede Haskefî'nin yalnızca bir fakih ve müftü değil, aynı zamanda güçlü bir edebî kişiliğe sahip çok yönlü bir âlim olduğu görülmüştür.

Şairin şiirleri incelendiğinde, teşbih sanatını yoğun, bilinçli ve işlevsel bir biçimde kullandığı anlaşılmaktadır. Haskefî, teşbihi yalnızca estetik bir süs unsuru olarak değil; hiciv, methiye, tasvir, aşk, zühd ve ahlâkî mesajları güçlendiren temel bir anlatım aracı olarak değerlendirmiştir. Özellikle hilâl, yıldız, güneş, deniz, aslan, ceylan, şarap, harabe ve ateş gibi

[31] İsfahânî, *Harîdatu'l-kasr*, 12/537-538.

ISBN NR: 978-625-5694-64-5

unsurlar üzerinden kurduğu teşbihler, hem Arap şiir geleneğiyle uyumlu hem de özgün çağrışımlara açıktır.

Haskefî'nin şiirlerinde teşbih sanatı, yalnızca estetik bir süsleme unsuru olarak değil; anlamı derinleştiren ve mesajı güçlendiren temel bir anlatım aracı olarak karşımıza çıkmaktadır. Şair, özellikle gök cisimleri, doğa unsurları, hayvanlar ve maddî varlıklar üzerinden kurduğu teşbihlerle hem duygu yoğunluğunu artırmış hem de hiciv, methiye ve tasvirlerinde güçlü çağrışımlar oluşturmuştur. Kendini çoğu zaman deniz veya parlak yıldızlara, muhatabını ise hilâle benzetmesi; üstünlük, enginlik ve kalıcılık karşısında zayıflık, geçicilik ve küçüklük anlamlarını vurgulayan tafdîlî teşbihlere örnek teşkil etmektedir. Aynı şekilde muhatabın iç dünyasını eğri ve ince bir hilâle benzetmesi, nifak ve samimiyetsizliği dolaylı bir anlatımla hicvettiğini göstermektedir.

Aşk ve tasvir şiirlerinde ise Haskefî'nin teşbih repertuvarı daha da zenginleşmektedir. Sevgilinin yüzünü ay ve güneşe, boyunu bâne ağacının dalına, bakışlarını kılıca, kendisini ise ceylana benzetmesi, klasik Arap gazel geleneğiyle uyumlu olmakla birlikte güçlü bir mübalağa ve hayal gücünü yansıtmaktadır. Bunun yanı sıra terk edilmiş meskenleri insan bedenine, harabeleri çürümüş kemiklere benzetmesi, zühd ve fanilik düşüncesini somut imgelerle ifade ettiğini ortaya koymaktadır. Aşk acısını ateş ve susuzluk, özellikle de Kerbelâ'daki Hz. Hüseyin'in susuzluğu üzerinden anlatması ise şiirlerine dinî ve duygusal bir derinlik kazandırmaktadır. Bu yönüyle Haskefî'nin teşbihleri, hem klasik belagat kurallarına uygun hem de anlam bakımından çok katmanlı bir yapı arz etmektedir.

Çalışmada ayrıca Haskefî'nin Ehl-i beyt sevgisi bağlamında kaleme aldığı şiirlerin, bazı kaynaklarda iddia edildiği gibi onu Şiî ya da gulât-ı Şîa mensubu göstermeye yeterli olmadığı sonucuna varılmıştır. Aksine şiirleri, onun Ehl-i sünnet çizgisinde, Şâfiî mezhebine mensup bir âlim olarak dinî hassasiyetlerini şiir diliyle ifade ettiğini göstermektedir. Bu bağlamda teşbihler, mezhebî veya ideolojik bir savrulmadan ziyade, edebî bir üslubun parçası olarak değerlendirilmelidir.

Sonuç olarak Yahyâ b. Selâme el-Haskefî, şiirlerinde teşbih sanatını ustalıkla kullanan; klasik Arap belagat geleneğini kendi ilmî birikimi ve şahsî tecrübesiyle harmanlayan önemli bir şairdir. Onun şiirleri, hem Arap edebiyatında teşbihin işlevini göstermesi hem de VI. yüzyıl İslâm kültür dünyasının zihniyetini yansıtması bakımından dikkate değer bir malzeme sunmaktadır. Bu yönüyle Haskefî'nin şiirleri, Arap belagatı ve edebiyat tarihi çalışmalarında daha kapsamlı incelemeleri hak etmektedir.

KAYNAKÇA

Altıkulaç, Tayyar. "Zehebî", DİA, İstanbul: TDV Yayınları, 2013.

Bakkal, Ali "İslam Tarihinde Tıbbın Gelişmesi ve Silvan'da Tıp", Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Yıl: 18, Sayı: 30, Temmuz Aralık 2013.

Baluken, Yusuf. “Mervaniler Devrinde Cizre”, Uluslararası Bilim Düşünce ve Sanatta Cizre Sempozyumu, İstanbul 2012.

Baluken, Yusuf. “Mervânîler Devrinde Dinî Gruplar Arasındaki Münasebetler”, Yüksek Lisans Tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi SBE, Van 2010.

Baluken, Yusuf. “Şafiiliğin Kuzey Mezopotamya’da Yayılmasında Mervânîler’in Rolü”, Uluslararası İmam Şafiî Sempozyumu, 7-9 Mayıs 2010.

el-Cezerî, Ebu’l-Hasen ‘Alî İbnu’l-Esîr el-Kâmil fi’t-târîh (Beyrut: Dâru’l-kutubi’l-‘ilmiyye, 1987.

Dikici, Recep. “Fârikî”, DİA. İstanbul: TDV Yayınları, 1995

Eyer, Ahmet. “Kurdên Merwanî dı Tarîxu Meyyafaıqîn a Îbnu’l-Ezrq de”, Yüksek Lisans Tezi, Mardin Artuklu Üniversitesi Yaşayan Diller Enstitüsü, Mardin 2016.

el-Fârikî, Ahmed b. Yûsuf b. ‘Alî el-Ezrak. Târîhu’l-Fârikî. Thk. Bedevî ‘Abdullatîf ‘Avad. Kahire: B.y., 1959.

Gemi, Ahmet. “Silvanlı Ünlü Hatip İbn Nübâte ve Hutbeleri”, Şarkiyat Uluslararası Sosyal Bilimler Kongresi, 14-17 Eylül 2017.

el-Hamevî, Yâkût. Mu‘cemu’l-udebâ’. Thk. İhsân ‘Abbâs. Beyrut: Dâru’l-Garbi’l-İslâmî, 1993.

İbnu’l-Cevzî, Cemâluddîn Ebu’l-Ferec ‘Abdurrahmân. el-Muntazam fî târîhi’l-mulûki ve’l-umem. Thk. Muhammed ‘Abdulkâdir ‘Atâ, Mustafâ ‘Abdulkâdir ‘Atâ, Dâru’l-kutubi’l-‘ilmiyye, Beyrut 1992.

el-ʿİmâd el-İsfahânî, Harîdatu’l-kasr ve cerîdetu’l-‘asr. Thk. Şukrî Faysal, Dimaşk: el-Mata‘atu’l-Hâşimiyye, 1959.

Kılıç, Hulusi. “İbn Nübâte el-Hatîb”, DİA, İstanbul: TDV Yayınları, 1999.

Savran, Ahmet “İbnü’l-Ezrak el-Fârikî”, DİA, İstanbul: TDV Yayınları, 2000.

es-Sem‘ânî, Ebû Sa‘d ‘Abdulkerîm b. Muhammed. el-Ensâb. Thk. ‘Abdurrahmân b. Yahyâ el-Mu‘allimî el-Yemânî (Haydarabad: Dâiretu’l-ma‘ârifi’l-‘Usmâniyye, 1977.

es-Seyyid Muhsin el-Emîn, A‘yânu’ş-Şî‘a. Thk. Hasen el-Emîn, Beyrut: Dâru’t-te‘âruf, 1983.

Sıbt İbnu’l-Cevzî Yûsuf b. Kızoğlu. Mir’âtu’z-zamân fî tevârîhi’l a‘yân. Thk. Muhammed Enes el-Hınn, Kâmil Muhammed el-Harrât. Beyrut: Dâru’r-Risâleti’l-‘âlemiyye, 2013.

Söylemez, Mehmet Mahfuz. “Meyyâfârikîn (Silvan) Tarihi Üzerine Notlar”, İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Sayı: 20, Yıl: 2009.

ISBN NR: 978-625-5694-64-5

Tekin, Ahmet. “Meyafarkin Âlimlerden İbn Esed el-Farikî ve el-İfsâh fî Şerhi Ebyâti Muşkileti’l-İ’rab Adlı Eseri”, Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 2018/2, cilt: IX, sayı: 20.

ez-Zehebî, Şemsuddîn Muhammed b. Ahmed. Târîhu’l-İslâm ve vefeyâtu’l-meşâhîri ve’l-a‘lâm. Thk. ‘Umer ‘Abdusselâm Tedmurî (Beyrut: Dâru’l-kutubi’l-‘Arabî, 1993.